

Notícia i tast de més textos desconeguts de Fabra

JOSEP MURGADES

I

Dimarts 10 de juliol de 1928, a la pàgina 7 de *La Publicitat*, hi apareixia una crida de la redacció del diari on, sota la pregunta genèrica «No us ha passat mai res que valgui la pena d'ésser escrit? Sabríeu escriure-ho? Voleu provar-ho?», s'invitava els lectors a participar-hi. Després d'indicar les característiques materials i econòmiques d'aquesta col·laboració, així com el fet de ni anar adreçada «als professionals» ni tractar-s'hi de «descobrir cap contista», sinó simplement d'explicar un cas «amb claredat, precisió i un llenguatge normal», s'especificava que «Pompeu Fabra observarà les incorreccions dels textos que es rebran». És llavors d'acord amb aquestes regles que, entre el 18-VIII-1928 i el 27-I-1929, fins a un total de 24 col·laboradors espontanis veuran imprès llur treball a les pàgines de *La Publicitat*,¹

1. Heus-ne aquí la relació exacta: Josep BERENGUER, «L'angoixa d'una tarda» (18-VIII-1928), p. 4; Remei CLUSA, «De com vaig fer una bona amistat» (26-VIII-1928), p. 6; Joan VALERI, «Jo i el paisatge» (2-IX-1928), p. 4; Jaume FONT, «Esbós del meu bloc» (9-IX-1928), p. 5; Josep JOL, «Excursió accidentada» (16-IX-1928), p. 5; Ramon NUBIOLA, «Records d'un aprenent» (23-IX-1928), p. 6; Josep MACIÀ, «La rara casualitat» (30-IX-1928), p. 6; Joan LLUC, «D'altres temps» (7-X-1928), p. 4; Josep MARLET COMPANYY, «Joia, dolor, esglai» (14-X-1928), p. 8; Agustí LLEDÓS, «El primer vers» (21-X-1928), p. 7; Domènec D'EIXIMENIS, «Els incendis de boscos» (28-X-1928), p. 5; Xavier CASES, «El meu primer coratge» (4-XI-1928), p. 5; Josep MUCHART I CALONGE, «De les nostres excursions» (11-XI-1928), p. 4; B. TORRES, «Història d'un ensurt» (20-XI-1928), p. 5; Josep MIRET, «El meu primer discurs» (25-XI-1928), p. 5; J. RUBIÓ, «Records llunyans» (5-XII-1928), p. 24; E.R.S., «Una tarda parisenca» (9-XII-1928), p. 6; Jaume MUNNER, «Facècies de caps-i-cues» (16-XII-1928), p. 6; Maria ROCA, «Per què?» (25-XII-1928), p. 5; J.C.C., «Qui fa el joc... perd» (30-XII-1928), p. 7; J. BONET NINOT, «Un naufragi a l'aiguabarreig del Llobregat» (9-I-1929), p. 7; Manuel BERTRAN, «La mà» (13-I-1929), p. 10; Maria GOLVES, «La importància d'un cop de telèfon» (20-I-1929), p. 9; C. LLUÍS VIDAL, «Una cacera» (27-I-1929), p. 7.

respectivament acompanyat de les «observacions» que hi formula Fabra. En aquestes, tal com s'apunta en la postil·la de redacció del diari al primer d'ells, Fabra hi remarcarà «els defectes gramaticals i de llenguatge descobert[s] en el text original». De manera que –en l'encertada valoració que se'n fa a la mateixa postil·la– «aquestes notes de Pompeu Fabra seran aplicacions pràctiques de les seves Converses Filològiques». En anàloga postil·la al segon d'ells, s'insisteix encara en aquest caràcter de «Conversa filològica [...] aplicada a un text determinat» de les observacions fabrianes, alhora que es recorda als interessats a prendre-hi part que «aquesta secció ha estat oberta amb fins pràctics i no purament literaris», raó per la qual «ni els esplais sentimentals, ni les composicions imaginades no ens interessen. El to en general ha d'acostar-se més al del reportatge periodístic que a qualsevol altre».

El balanç de tot el conjunt és indubtablement positiu. En el seu temps, exemplifica de manera sensible l'alt grau d'interrelació entre la proposta codificadora de Fabra –tal com aquest la vehicula mitjançant les converses filològiques– i la resposta que n'obté per part dels lectors de *La Publicitat* –sobretot entre els disposats a sotmetre llurs eventuals exercicis de llenguatge escrit a la seva supervisió.² I, vist des del nostre actual present, tot aquest material ens ofereix, en primer lloc, unes mostres dotades d'aquell interès divers atribuïble a un subgènere anomenable *récits de tranches de vie*. I, en segon i més substancial lloc, ens permet com qui diu d'accedir en directe al taller normativitzador des del qual, a propòsit de la llengua real i en viu del seu moment, opera Fabra. Tot un luxe!

Reprodueixo aquí, a tall d'avançament de tot el que sortirà publicat íntegrament en l'edició ara en curs de les obres completes de Fabra, un d'aquests treballs –potser el que té més punta literària, amb una resolució catafòrica que fa pensar vagament en la llampanant narrativa de Pere Calders–, acompanyat és clar de les corresponents observacions que va fer-hi Fabra. No cal dir que la transcripció que en faig és literal.

HISTÒRIA D'UN ENSURT

Era al camp, i en un capvespre de començaments de tardor. La mitja llum pròpia de l'hora feia aparèixer incerts els contorns i vagues les figuracions. Els arbres prenien formes fantàstiques, i les roques, ferides d'un cantó pels primers raigs de llum blanca de la lluna, tenien per la part no il·luminada misterioses penombres, i tot plegat oferia aspectes insospitats.

Tornava jo del meu passeig de cada tarda, i albirava ja la caseta, mig amagada entre la boscúria, on passàvem els estius, quan va deturar-me la

2. En la postil·la, igualment de redacció, a la col·laboració de 20-XI-1928 (la reproduïda aquí en aquestes pàgines), es podia llegir que, fins a la data, s'havien rebut més de dos-cents treballs.

visió sobtada d'un espectacle, estrany a tot ésser-ho. Sobre una de les roques que s'alçaven a banda i banda del camí, vint passes més enllà d'on jo era, s'hi veia una figura humana, dreta damunt el penyal, que aixecava al cel els braços com en una invocació. No podria descriure amb més detalls aquella mena d'aparició, perquè la manca de claror no ho permetia gaire, i, més que per res, perquè no em vaig entretenir gens a contemplar-la.

L'hora equívoca, la solitud del lloc i aquell estrany posat de la suposada figura humana, eren per a fer dubtar dels seus sentits a qualsevol; per un moment em vaig creure víctima d'alguna al·lucinació, i una sensació de por –perquè no dir-ho?– em paralitzà primer, i m'empenyé després a girar cua i allunyar-me d'aquell indret amb tota la lleugeresa compatible amb la dignitat d'un home que no es vol confessar covard a si mateix. Mentre tornava enrera, vaig anar reaccionant. «Jo no havia –em deia– de deixar-me dominar per aquell sentiment tan poc baronívol»; al cap i a la fi, tot deuria ésser un efecte d'imaginació afavorit per les circumstàncies propícies. A més, ¿què hi podia fer allà dalt un ésser humà? Decididament, allò era una il·lusió meva. Àdhuc, examinant-me interiorment, vaig arribar a trobar-me un cert estat anormal, potser suggeridor o còmplice del succeït. De mica en mica, la freda raó anà esvainnt tota mena de cabòries de la meva imaginació, tornant-li la lucidesa habitual. Més, encara: de les primeres terrors vaig passar a un optimisme i a una decisió verament notables: s'imposava envestir coratjosament el misteri.

Quan vaig tombar el cap, els meus ulls es clavaren instantàniament en la pètria peanya damunt la qual es dreçava un moment abans la fantasmagòrica silueta. Però ja no hi era. Sols l'argentada claror de la lluna lliscava per l'aspra superfície de la roca.

No sense una certa recança, vaig acostar-m'hi, i, efectivament, l'evidència no admetia dubtes: la roca i els seus voltants estaven deserts, i res no recordava l'estranya visió meva. Tanmateix, en el meu fur intern no restà del tot vençuda la idea de que amb tot allò s'hi havia barrejat quelcom més que una il·lusió dels meus sentits.

***

Passà algun temps. Ja a ciutat, un dia, tot desfent un paquet de llibres llegits o comprats durant l'estiueig, una «gasetilla» inserida al diari que els embolicava em cridà poderosament l'atenció. Deia així: «De la Casa de Salut de N... va escapar-se ahir un dels malalts. Romangué dues o tres hores pels boscos propers, i després tornà espontàniament, quan a penes havia estat notada la seva desaparició. Es tracta d'un boig enterament inofensiu, quina principal mania consisteix a adoptar poses estatuàries».

B. TORRES

OBSERVACIONS

Quan, la setmana passada, parlàvem de l'ortografia deficientíssima de la majoria dels treballs publicats en aquesta secció,³ se'ns anava refermant el propòsit de no tornar a parlar mai més d'ortografia en aquestes observacions, almenys de no entretenir-nos a inventariar les faltes contingudes en cada treball. Aquestes, corregides pel linotipista, ja no apareixen en l'imprès, i si el lector hi troba les grafies correctes, com és ara *quatre*, *anava* o *ple*, poc servei li fa que se l'assabenti que l'autor havia escrit *cuatre*, *anaba*, o *plè*. Això, en tot cas, tan sols pot ésser d'alguna utilitat quan es tracta de grafies errònies molt freqüents o que obeeixen a l'aplicació d'alguna regla equivocada més o menys en voga, com aquella segons la qual a tota *z* castellana correspondria una *ç* catalana.

Començarem, doncs, avui, no donant la llista de les faltes d'ortografia que contenia el treball del senyor B.T. Direm, tan sols, que no eren de molt tan nombroses com en la major part dels treballs publicats fins avui, i no ens fixarem sinó en una, pel fet d'ésser deguda a una vacil·lació molt freqüent encara: ens referim a la vacil·lació entre les dues grafies *per què* i *perquè*. S'escriu *perquè* quan es tracta de la conjunció causal o final equivalent a *per tal com* o *per tal que*; però en tot altre cas s'escriu *per què*. En una oració interrogativa, doncs, de la mateixa manera que escrivim *a què*, *de què*, *amb què*, etc. (en dos mots), escrivem *per què*, no *perquè* («*Per què no dir-ho?*»).

No és solament per l'ortografia que el treball del senyor B.T. és gramaticalment superior a la major part dels treballs que han aparegut en aquesta secció. Hi ha, però, una falta greu, que consisteix en l'ús del mot *quin* amb el valor del *cuyo* castellà («Es tracta d'un boig... *quina* principal mania consisteix...»). Una altra falta més perdonable que aquesta (més perdonable perquè la comet encara gairebé tothom) és l'ús de la preposició *de* davant la conjunció *que* («la idea *de que* amb tot allò...»). Notem, encara, un *del succeït*, calcat en l'expressió castellana *de lo sucedido*.

Cal vigilar l'ordenació dels membres de la proposició; és evident que «i albirava ja, mig amagada entre la boscúria, la caseta on passàvem els estius», fóra millor que «i albergava ja la caseta, mig amagada entre la boscúria, on passàvem els estius». Cal vigilar també de no incórrer en pleonasmes com el que notem en el segon apartat, on la mateixa determinació circumstancial està expressada tres vegades (*sobre una de les roques, damunt el penyal i hi*).

POMPEU FABRA

3. A les «Observacions» del treball publicat l'11-XI-1928, p. 4, es queixava Fabra: «Ja és vergonyós de veure una carta plena de faltes d'ortografia; però un treball destinat a un diari! Sembla que valdria la pena, abans de trametre'l, de repassar-lo, el diccionari ortogràfic a la mà, consultant, si calia, tots els mots un a un».

II

Diumenge 3 de febrer de 1929, a la pàgina 5 de *La Publicitat*, sota l'epígraf genèric de «Pràctiques de Gramàtica», s'hi podia llegir, en grossos titulars, aquesta pregunta: «Escriviu correctament? Sabríeu assenyalar les faltes gramaticals d'un text defectuós? Voleu corregir les faltes d'aquest text?». A continuació, després de donar-hi per closa la secció «No us ha passat mai res que valgui la pena d'ésser escrit?» (vegeu *supra*), se n'anunciava l'obertura d'una altra basada en la triple qüestió plantejada a l'encapçalament. Per poder prendre-hi part, es tractava de detectar un mínim de deu faltes en un text que deliberadament n'estava farcit. S'informava així mateix que «la persona que durant sis setmanes seguides denunciï totes les faltes i proposi les correccions adequades tindrà dret a tot un any de subscripció a LA PUBLICITAT, amb els mateixos drets que té el subscriptor». I també, altre cop, era Pompeu Fabra qui «examinarà les comunicacions i farà les observacions que cregui oportunes». Tot seguit es reproduïa el primer text intencionadament defectuós –un fragment de l'autobiografia d'Andersen.

Tot plegat se salda, primerament, en vuit textos fabrians, apareguts entre el 10-II i el 31-III-1929,⁴ destinats a comentar els encerts i els desencerts dels concursants («prop de cent cinquanta!» ja en el primer exercici, segons apunta el mateix Fabra en el seu comentari d'aquell dia deu de febrer) per a un total de set exercicis proposats sobre tants altres textos (no de sis, com escriu Fabra per error el 7 d'abril), amb indicació explícita de llurs noms i de la qualificació respectivament obtinguda (no cal dir que el sentiment de respecte a la privacitat tal com l'entendem avui era llavors pràcticament inexistent). Segonament, hi ha el text on Fabra fa balanç de tot plegat (7-IV-1929) i en què proclama «guanyador» del «concurs que terminà el dia 31 del mes de març» Eduard Artells,⁵ esdevingut després, com és prou sabut, el representant més conspicu de l'esforçat gremi dels correctors. Tercerament, encara, segueixen fins a nou textos més entre el 14-IV i el 30-VI-1929,⁶ els quals –tret del de 16-V, sota la denominació habitual de «Converses filològiques, i del de 30-VI, sota la primigènia de «Qüestions lingüístiques»– apareixen tots igualment sota l'epígraf genèric de «Pràctiques de Gramàtica», en consonància, doncs, amb el de la secció aquí reportada.

D'aquests nou textos, als dos primers, de 14 i 21-IV, hi trobem encara referència explícita al recent «concurs» de *La Publicitat*. Al del dia 14, per sancionar l'autoritat de l'Institut d'Estudis Catalans en qüestions d'ortografia, en el supòsit que algú dels que

4. Els altres sis compresos entremig apareixen els dies 17, 24-II, 3, 10, 17, 24-III-1929.

5. Ell mateix s'encarregaria de recordar-ho anys a venir: «... quan [...] *La Publicitat* organitzà un concurs de correcció que, dirigit per Pompeu Fabra mateix, va durar sis diumenges consecutius, i en el qual prengueren part un gran nombre de concursants, vaig tenir la joia immensa de guanyar-lo jo», E. ARTELLS, «El meu primer record del Mestre Fabra», *Serra d'Or* (abril 1968), p. 63-64.

6. Els altres set compresos entremig apareixen els dies 21-IV, 16, 26-V, 2, 9, 16, 23-VI-1929.

hi havia pres part hagués adduït en defensa d'una grafia errònia el fet de servir-se'n «tal o tal escriptor». Al del dia 21, per denunciar l'hiperpurisme de certs participants, entestats a considerar faltes solucions «considerades igualment bones».

De tot aquest material, reproduïxo aquí, també com a tast anticipant de l'edició que se'n farà en el volum d'obres completes corresponent, aquest text del 21-IV-1929. El qual presenta l'interès sobreafegit de ser on possiblement es documenta per primera vegada en llengua catalana el concepte de «llengua estàndard». A remarcar en aquest sentit, i en primer lloc, que aquell mateix dia, diumenge, a Valls, Fabra va pronunciar-hi una conferència sobre «El bon ús de la llengua», en el report de la qual aparegut tres dies més tard, dimecres 24, també a *La Publicitat*, es donava compte ja d'aquesta circumstància: «En totes les llengües en què s'ha produït una cultura hi ha el bon ús, allò que els anglesos anomenen llenguatge "Standard" o "llengua patró". I, en segon lloc, que una tal constatació invalida l'afirmació de Narcís Iglésias segons la qual hauria estat Josep Calveras, «el sociolingüista avantguardista per excel·lència dels anys 20» (!), el primer a utilitzar, en un seu «pròleg manuscrit de 1931», el concepte susdit de «llengua estàndard».⁷

La transcripció que en faig és literal. Em limito a reproduir en rodona un text que a l'original –segons va ser excepcional norma d'aquesta sèrie– apareixia imprès en cursiva (i a girar en aquesta les ocurrencies metalingüístiques que dins el seu cos sortien conseqüentment en rodona). I regulo la puntuació en uns pocs casos de descuit tipogràfic.

De la mateixa manera que, en una llengua, no és donat parlar de faltes d'ortografia fins que aquesta llengua no té una ortografia fixada, no és possible qualificar d'incorrecta qualsevol de les seves formes o construccions mentre no s'hagi elaborat, dins ella, un llenguatge *standard*, una llengua patró. En el català modern s'ha operat i s'opera encara un treball de depuració i redreçament que ha imposat un triatge de formes i construccions concurrents: les que, jutjades les millors, han guanyat l'adhesió de la totalitat o d'una majoria suficient d'escriptors, aquestes són les formes i les construccions del català *standard*. Les altres formes i construccions són tingudes, llavors, com a formes i construccions incorrectes, ço és, com a faltes de gramàtica.

Abans de la formació d'un català *standard*, en rigor cap de les tres formes *saber*, *sapiguer* i *sebre* no podia ésser dita incorrecta: quan, constituït un català *standard*, aquest adopta decididament *saber*, és llavors i solament llavors que *sapiguer* i *sebre* esdevenen faltes de gramàtica. *Els hi* és usat llargament, en substitució de *els*, com a datiu plural del pronom de tercera

7. N. IGLÉSIAS, *Una revisió de Fabra, una crítica a la norma. L'obra lingüística de Josep Calveras*, Girona: CCG Edicions, 2004, p. 215.

persona (*Jo els hi donaré els tres llibres*); vist els inconvenients d'aquest datiu, avui tots els bons escriptors convenen a preferir-li *els: els hi* esdevé, per aquest fet, una forma incorrecta, una falta de gramàtica.

En l'estat actual de la llengua literària, quan ens trobem amb dues formes o construccions concurrents A i B, tres coses són possibles: que A sigui la sola forma o construcció admesa en el català *standard* (per ex. *escrivint* enfront de *escriguent*); que, jutjada preferible A (per ex. *la Maria*, acusatiu), encara sigui tolerada B (*a la Maria*); i que A i B siguin considerades igualment bones (per ex., *si digués* i *si deia*). En el concurs de LA PUBLICITAT els concursants havien de notar les formes i construccions B que es trobaven en els casos primer i segon, i, millor, fent notar quines es trobaven en el cas primer i quines en el segon. Alguns concursants, però, tot oblidant a vegades de consignar formes i construccions B que es trobaven en algun d'aquests dos casos, assenyalaven com a faltes formes i construccions que es trobaven en el cas tercer. I això, naturalment, desmillorava llurs treballs.

III

Dijous 24 de novembre de 2005, a la pàgina 38 de l'*Avui*, en una crònica enviada des de Madrid, Ramon Palomeras, tot fent-se ressò del centenari de l'Enciclopèdia Espasa, escrivia: «Intel·lectuals de la talla de Pompeu Fabra [...] van participar en la redacció d'una enciclopèdia que ha estat consultada per milers de llars de l'Estat i que ahir va ser objecte d'un homenatge pels seus cent anys de vida».

Fabra, doncs, col·laborador de la magna empresa enciclopèdica? Així consta, efectivament, a la «Lista de redactores y colaboradores de la Enciclopedia Espasa» inserida en els seus volums 21 [1923] i 70 [1930] (p. II-XI i VI-XVI, respectivament), on Fabra apareix consignat com a «Filólogo» (p. IV i IX, respectivament).

Ara: tenint en compte que els articles de l'Enciclopèdia Espasa no anaven signats, com saber els que hi havia pogut escriure Fabra? Aquells de què se'n coneix l'autor, és perquè aquest mateix o bé no s'havia estat de dir-ho (cas de Jordi Rubió i Balaguer) o bé havia tingut cura de deixar-ho anotat entre els seus papers (cas de Pere Barnils). Cap d'aquests casos no era tanmateix el de Fabra. Altrament, l'incendi de la part superior de l'edifici Espasa de Barcelona el gener de 1935 va destruir-ne els arxius. I consultes personals, a través de correus electrònics en el transcurs del mes de gener de 2006, amb Philippe Castellano,⁸ i amb l'actual

8. Autor d'una tesi doctoral sobre *L'Enciclopedia Espasa: 1907-1933: histoire d'une entreprise d'édition espagnole*, presentada sota la direcció de Jean-François Botrel a la Universitat de Rennes el 1994, i després publicada en traducció espanyola: *Enciclopedia Espasa: historia de una aventura editorial*, Madrid: Espasa Calpe, 2000.

responsable de l'arxiu fotogràfic de l'empresa, Sr. Manuel Durán, no van fer sinó corroborar la impossibilitat de provar documentalment la col·laboració fabriana. La qual, d'altra banda, si hem de fer cas del testimoni d'un coetani no per més ressentit menys informat, José Pérez Hervás, devia ser més aviat escassa.⁹

Calia doncs procedir per simples hipòtesis aproximatives, apuntant a les possibilitats més òbvies. És així com, després d'haver desestimat l'article «sintaxi»,¹⁰ es fa cap al text «El catalán y sus análogos» –pàgines 444-450, corresponents a l'apartat C) del paràgraf segon («Idiomas regionales») de la secció tercera («Filología (Idiomas y dialectos españoles)») del capítol segon («Población») de la tercera part («España Política») del volum 21 de l'Enciclopedia Espasa, monogràficament dedicat a l'entrada «España» [1923]. I aquí llavors és on per la terminologia emprada, pels raonaments desplegats i per les idees que hi ha subjacents, es fa inconfusible la veu de Fabra. Tant com perquè els actuals responsables de l'edició en curs de les seves obres completes es plantegessin d'incorporar-lo in extremis al volum tercer d'aquestes, on, a banda les gramàtiques francesa i anglesa, s'hi han aplegat els articles erudits o «majors» del Mestre. La decisió última de reservar-lo per al volum destinat a recollir la seva producció esparsa i diversa –encara en procés de compilació i d'edició– no significa, però, en cap cas, una menysvaloració d'aquest en relació amb aquells.¹¹

Hi ha encara, tanmateix, dos altres textos dins l'Enciclopedia Espasa versemblantment adscribibles a Fabra, sense necessitat de perdre's en gaires especulacions i conjectures. El segon d'ells és mera extensió del primer (que és el reproduït en aquestes pàgines). I són els corresponents a les dues entrades –l'una en

9. Aquest personatge, referenciat a la llista de redactors i col·laboradors del volum 21 al·ludida més amunt en qualitat de «Publicista, crítico de Arte y traductor de idiomas», és autor d'un llibre venjatiu contra l'empresa Espasa-Calpe, tan bilingües com documentat alhora: *Espakalpe la gran ladronera, el gran timo, los famèlics de dalt* [sic], *sic vos non vobis*, Barcelona: Centro Enciclopédico de Cultura, 1935. En ell llegim a la p. 139: «De la enorme lista de colaboradores que figura al principio del tomo XXI de la Enciclopedia se puede asegurar que [...] la mayor parte no han escrito casi nada para la Enciclopedia, y que los demás se han limitado a redactar alguna nota breve o mandar algún material por si podía aprovecharse. Pero a los intereses de la propaganda convenia dar sensación de grandiosidad en todo, ya que la magnitud de la obra sugiere por sí misma un numeroso cuerpo de redacción y colaboración».

10. Hi al·ludeix CASTELLANO (*op. cit.*, p. 269-270), a propòsit d'un títol anunciat de Fabra (*Sintaxi Catalana*) a la «Col·lecció popular dels coneixements indispensables MINERVA» i que mai no hi va arribar a sortir. L'entrada sobre Sintaxi a l'Espasa no difereix altrament en substància del típic producte de redacció.

11. Joan Mascaró, en la introducció que hi escriu sota el títol «L'obra científica de Pompeu Fabra. Articles majors», dins el volum tercer d'aquestes obres completes sota la direcció de Jordi Mir i Joan Solà, aparegut segons consta a la pàgina de crèdits el desembre de 2006, fa ja constar degudament aquest article de Fabra a l'Enciclopedia Espasa en la bibliografia adduïda (*op. cit.*, p. 51) i, dins el cos del seu estudi (*op. cit.*, p. 37), demostra haver-lo tingut en compte, tot citant a més qui n'havia identificat abans que ningú l'autoria (íbidem, n. 17). Segons això, si bé, d'una banda, és cosa de celebrar que Joan Ferrer i Robert Gómez-Ten, a «Un estudi no conegut de Pompeu Fabra», *Llengua Nacional*, núm. 59 (II trimestre del 2007), p. 27-37, hagin coincidit també a considerar obra de Fabra l'article en qüestió, és, d'altra banda, ben de doldre que ho hagin fet amb ignorància, deliberada o supina, d'aquesta aportació prèvia i tot impartint innecessaris consells sobre la conveniència d'incloure el susdit article en el projecte en curs d'edició de les obres completes de Fabra.

el volum 23 [1924], p. 20, l'altra en el volum 5 de l'«Apèndice» [1932], p. 3–referides a la seva persona. No era –ni és– estrany en aquesta mena d'obres «enciclopèdiques» que, si no tots, almenys alguns dels autors vius entrats siguin invitats a redactar-se ells mateixos la pròpia biografia. En el marc, sense anar més lluny, de l'Enciclopèdia Espasa sabem que aquest va ser el cas de mossèn Alcover, gràcies a la correspondència creuada entre ell i responsables d'Espasa-Calpe, i conservada dins el llegat Alcover-Moll a l'Arxiu del Regne de Mallorca.¹² No podria haver-se esdevingut ben bé el mateix amb Fabra? La cosa no tindria més transcendència si no fos perquè possiblement constitueix l'únic apunt autobiogràfic escrit personalment per Fabra, una mena de Fabra x Fabra, en què aquest, sense dir-nos res que no sabéssim ja per d'altres fonts, deixa entreveure, d'una banda, la seva gratitud envers la colla de *L'Avenç* i, en especial, envers Casas-Carbó, i, d'altra banda, el seu disgust per la resistència amb què va topar l'acceptació de la reforma per ell encapçalada.

Em limito també aquí a donar la transcripció literal del text, tot respectant convencions ortogràfiques de l'espanyol (cas de la preposició *a* amb accent gràfic) avui en desús.

FABRA (POMPEYO). *Biog.* Filólogo español, n. en Barcelona en 1868. Cursó la carrera de ingeniero (especialidad química) en la Escuela de Ingenieros de dicha ciudad, pero se dedicó preferentemente á los estudios lingüísticos. En 1902 ganó por oposición la cátedra de química de la Escuela de Ingenieros de Bilbao, donde explicó esta asignatura durante diez años, hasta que, en 1912, llamado por el entonces presidente de la Diputación Provincial de Barcelona, Enrique Prat de la Riba, regresó a su ciudad natal para encargarse de la cátedra de lengua catalana creada por la referida Diputación y de la dirección de las oficinas lexicográficas del *Institut d'Estudis Catalans*, creado también por aquella Corporación provincial. Desde la fecha mencionada se dedica exclusivamente á sus trabajos gramaticales y lexicográficos y á su cátedra de catalán. Sus primeras investigaciones lingüísticas representan el primer paso dado en Cataluña contra las incongruencias é imperfecciones de las gramáticas catalanas de Blanch, Bofarull

12. Així, en una carta signada per Miguel Sarmiento i adreçada al canonge manacorí amb data 11-III-1908, llegim: «D. Antonio: por encargo de la casa editorial Espasa me dirijo á V. suplicándole me remita un retrato de V. y los datos biográficos que V. considere convenientes y oportunos para incluirlos en la Enciclopedia que dicha casa ha empezado á publicar». I en una altra de la mateixa empresa (amb signatura il·legible) a idèntic destinatari, datada el 17-VII-1930, llegim: «Deseando publicar en el APÉNDICE de nuestra ENCICLOPEDIA los datos de ampliación de la biografía de V. que tuvimos el gusto de insertar en el respectivo volumen de nuestra obra, hemos de agradecerle de modo muy expresivo nos dispense el favor de remitirnos con cuanta prontitud le sea posible [...] todos los pormenores que estime adecuados para la consecución de nuestro propósito de poner completamente al día el artículo referente a su ilustre personalidad». (Agraeixo a Maria Pilar Perea que me n'hagi donat notícia i que me n'hagi proporcionat còpia).

y Estorch, y contra la falta de unidad de la lengua literaria catalana; sus principales esfuerzos se encaminaron por aquel entonces á que los escritores que cultivaban la lengua catalana adoptaran el sistema morfológico del catalán central, lo que defiende en su primera obra *Ensayo de gramática de catalán moderno*, escrita en 1886, pero no publicada hasta 1891. Entre estas dos últimas fechas entró, con Joaquim Casas-Carbó y Alejandro Cortada, á formar parte de la redacción de la revista literaria *L'Avenç*, que dirigía Jaime Massó Torrents. El grupo de *L'Avenç* empezó una campaña en favor de una renovación morfológica y ortográfica del catalán, iniciándola con la publicación de la gramática de FABRA. Aceptado por éste el criterio sostenido por Casas-Carbó de que la ortografía conviniera al mayor número de dialectos, emprendió una serie de trabajos importantísimos que tendían á la modernización de la ortografía. Publicada en 1898 su *Contribución a la gramática de la lengua catalana*, premiada en los Juegos Florales de Barcelona, se dedicó con preferencia á los estudios sintácticos, que le llevaron á estudiar á fondo la lengua catalana medieval. Durante su estancia en Bilbao continuó sin cesar en su labor, escribiendo su *Gramática de la lengua catalana*, publicada en 1912. Son anteriores á esta fecha: *Sil.labari català*; *Tractat d'ortografia catalana*; *Étude de Phonologie catalane* (*Revue Hispanique*); *Les E toniques du catalan* (*Rev. His.*); *Le catalan dans la grammaire de langues romanes de Meyer-Lübke et dans le Grundriss de Gröber* (ensayo crítico) (*Rev. His.*); *Qüestions de gramàtica catalana* (Bibl. Popular *L'Avenç* 1911, Barcelona). Posteriormente FABRA tomó parte activísima y principal en el establecimiento de las normas ortográficas del catalán, acordadas por el *Institut d'Estudis Catalans* y en la redacción del *Diccionari Ortogràfic* del citado *Institut*, que fue redactado bajo su dirección. Completan su bibliografía una *Gramàtica catalana*, publicada también por el *Institut*, y otra *Gramàtica catalana*, destinada á las escuelas, publicada por la *Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Las *Normes ortogràfiques* de FABRA han sido objeto de diversas impugnaciones de parte de muchos escritores y filólogos catalanes, que se han resistido á aceptarlas.